

BAB I BUBUKA

1.1 Kasang Tukang Masalah

Lamun nilik kana sajarah kamekaran pilem Indonesia, tétéla pilem Indonesia anu munggaran téh munculna di tatar Sunda, nya éta di kota Bandung. Pilem asli pribumi nu munggaran diciptakeun di Hindia Belanda, nurutkeun Biran (2009: 50-71), diproduksi ku pausahaan Java Film Company. Ieu pausahaan pilem téh diadegkeun ku L. Heuveldop ti Batavia (Jakarta) jeung G. Kruger ti Bandung. Jadi kota Bandung téh minangka laboratorium keur nyieun pilem. Ieu laboratorium dipingpin ku Krugers. Carita nu dijadikeun pilemna nya éta carita pantun *Loetoeng Kasaroeng*.

Sabada ayana pilem *Loetoeng Kasaroeng*, ti harita muncul pilem-pilem lianna nu diproduksi. Ku sabab mimiti tumuwuhna pilem di kota Bandung, teu anéh lamun harita carita-carita nu dipilemkeun téh eusina ngeunaan kahirupan urang Sunda, malah teu saeutik caritana nu diangkat tina karya sastra Sunda.

Ti mimiti ayana produksi pilem di Indonésia tug nepi ka kiwari, aya genep karya sastra Sunda anu dipilemkeun, boh wangun carita pondok (carpon) boh wangun novel. Saméméh kamerdékaan aya novel *Eulis Atjih* karya Yoehana (1927) jeung novel *Karnadi Anémér Bangkong* (1930). Ka béh dieunakeun, sabada kamerdékaan novel *Sanggeus Halimun Peuray* karya Aam Amelia diproduksi jadi pilem *Halimun* (1982), ieu pilem téh disutradaraan ku Sofia WD. Novel *Carmad* karya Tjandrahayat dijadikeun pilem *Boss Carmad* (1990) ku sutradara Chairul Umam. Carita pondok (carpon) *Sri Panggung Dogér Karawang* karya Iskandarwassid, dijadikeun pilem televisi ku Teguh Karya kalayan judul *Arak-arakan* (1992). Sedengkeun novel *Si Kabayan* karya Mien Resmana sajaba ti kungsi sababaraha kali dipilemkeun dina taun 80-an jeung 90-an, ogé nepi ka kiwari sok dijadikeun babon para sutradara jeung nu nulis skenario dina ngamekarkeun pilem-pilem carita Si Kabayan nu diluyukeun jeung kamajuan jaman.

Yatun Romdonah Awaliah, 2014

ÉKRANISASI NOVEL CARMAD KARYA TJANDRAHAYAT KANA PILEM BOSS CARMAD KARYA CHAERUL UMAM (Uilikan Struktural)

Universitas Pendidikan Indonesia | repository.upi.edu | perpustakaan.upi.edu

Prosés ngarobahna karya sastra tinulis saperti novel, carpon atawa sajak jadi pilem téh disebut ékranisasi. Nurutkeun kecap asalna, Eneste (1991: 60) ngahartikeun ékranisasi téh layar bodas (*ecran* dina basa Prancis hartina layar). Satuluyna Eneste ogé nyebutkeun yén dipilemkeunana hiji novel téh sabenerna ngarobah kekecapan jadi gambar nu hirup.

Pakakas utama dina novel téh nya éta kekecapan; sagala rupa nu ditepikeun ku runtuyan kecap. Carita, alur, penokohan, latar, suasana, jeung gaya hiji novel diwangun ku kekecapan. Mindahkeun novel kana layar bodas, artina robahna alat-alat nu digunakeun, nya éta ngarobah dunya kekecapan jadi dunya gambar nu gerak, hirup. Sabab dina pilem, carita, alur, penokohan, latar, suasana jeung gaya ditepikeun ngaliwatan gambar-gambar nu hirup. Nu tadina dilukiskeun atawa ditepikeun ku kekecapan, kiwari kudu ditarjamahkeun kana dunya gambar (Eneste, 1991: 60)

Ilaharna, teu salawasna pilem nu ditransformasi tina novel téh luyu jeung eusi novelna. Sok aya waé nu bédana, saperti ayana sawatara tokoh nu dileungitkeun, alurna nu dirobah, latarna nu teu saluyu jeung nu digambarkeun dina novel, jeung sajabana. Nalika pilem diputer, boh nu nulis boh nu kungsi maca éta novelna sakapeung sok ngarasa teu sugema kana hasil pilem nu ditransformasi téh. Nurutkeun Eneste (1991: 9-10) Ernest Hemmingway, pangarang Amerika, kaasup salah sahiji pangarang nu sok ngarasa kuciwa nalika novel-novelna dipilemkeun. Malahan, ieu pangarang nu kungsi meunang Hadiah Nobel téh siap mayar waragad nu dikaluarkeun ku produser pilemna, sabaraha waé ogé, asal salah sahiji pilem nu diadaptasi tina novelna teu diédarkeun. Leuwih jauhna deui, Julian Friedman nyebutkeun yén proses diadaptasina hiji novel jadi pilem téh lain pagawéan anu gampang. Novel téh karya sastra nu kacida rumit, nalika mindah rupa kana wangun pilem butuh kaparigelan ngédit. Lantaran hiji skenario pilem ngan ngawengku 20.000 kecap, sedeng novel leuwih ti 100.000 kecap.

Eneste (1991: 61-65) ogé negeskeun yén ayana sawatara hal nu béda antara pilem jeung novel nu diadaptasina téh mérédih prosés kréatif ti sutradara ku cara nambahkeun, ngurangan, jeung nimbulkeun variasi-variasi dina alur carita. Éta prosés kréatif téh minangka akibat tina medium nu béda antara pilem hasil

ékranisasi jeung novel nu diadaptasi.

Dumasar kana timbulna prosés kréatif tina novel kana pilem, panalungtik ngarasa kataji ku novel *Carmad* karya Tjandrahayat anu diékranisasi jadi pilem. Ieu novel téh kawentar dina taun 80-an. Mimitina mangrupa carita nyambung dina majalah *Manglé*. Sabab loba nu mikaresep kana jalan caritana nu ngagambarkeun kahirupan jalma sarakah, goréng patut, jeung teu boga jeujeuhan nu sok ngahalalkeun sagala cara keur nedunan kahayangna. Majalah *Manglé* nu ngan saminggu sakali terbitna téh nepi ka ditarungguan ku para pamaca, sangkan bisa maca sambungan carita *Carmad*. Saking sohorna tokoh Carmad, harita di kantor rédaksi majalah *Manglé* nepi ka kungsi diayakeun saémbara mirip *Carmad*, nu jadi patandangna di antarana Ki Umbara jeung Wahyu Wibisana.

Ku ayana aprésiasi nu hadé ti pamaca, ieu carita nyambung téh di majalah *Manglé* dimuatna henteu nepi ka tamat. Sabab dina taun 1984 ku PT Manglé Panglipur kaburu dicitak jadi novel. Sabada dibukukeun, pamacana ogé kaitung loba, kabuktian ku payuna ieu buku di pasaran. Sigana hal ieu nu jadi cukang lantaran novel *Carmad* dina taun 1990 dipilemkeun ku Caherul Umam jadi pilem *Boss Carmad*. Skenariona ditulis ku Putu Wijaya. Ari nu merankeun Carmad-na téh nya éta Déddy Mizwar, sedengkeun tokoh Nyi Sutirah dimaénkeun ku Paramitha Rusady. Dina Festival Filem Indonesia (FFI) 1991, ieu pilem téh meunang sawatara nominasi keur *Peran Utama Wanita*, *Penata Musik Terbaik*, jeung *Penata Suara Terbaik*, malah meunang *Piala Citra* pikeun *Pemeran Pendukung Pria Terbaik* nu harita dimaénkeun ku Rachmat Hidayat. Nya kasang tukang ieu deuih nu ngajurung panalungtik panasaran pikeun maluruh ngeunaan babandingan antara novel *Carmad* jeung pilem *Boss Carmad*.

Nepi ka kiwari can aya nu nalungtik ngeunaan kamekaran ékranisasi novel-novel Sunda kana pilem. Éta ogé aya sawatara tulisan nu eusina ngabahas novel Sunda nu diékranisasi jadi pilem, tapi can nembongkan hasil anu gemet. Saperti bahasan ngeunaan *Peran Bandung dalam Perfilman Indonesia*, jeung *Basa jeung*

Sastra Sunda dina Pilem Indonésia, ieu tulisan téh duanana ditulis ku Eddy D. Iskandar. Ku kituna, ieu panalungtikan téh bisa disebut panalungtikan munggaran anu ngaguar perkara ékranisasi novel Sunda kana pilem. Sajaba ti éta, sabenerna aya sawatara hal nu bisa dianalisis tina ékranisasi novel kana pilem, di antarana unsur narasi, intertektual, jeung struktural. Tapi panalungtik leuwih kataji ku unsur-unsur struktural nu nyangkaruk dina novel *Carmad* jeung pilem *Boss Carmad*, kalayan dianalisis ngaliwatan métode komparatif. Sangkan bisa kapaluruh kumaha gambaran unsur-unsur struktural nu nyangkaruk dina novel jeung dina pilemna, nepi ka duanana dipikarésep ku para pamaca jeung panongton. Ku sabab kitu ieu panalungtikan téh dijudulan *Ékranisasi Novel Carmad karya Tjandrahayat kana Pilem Boss Carmad karya Chaerul Uman, ulikan Struktural*.

1.2 Watesan jeung Rumusan

Sangkan ieu panalungtikan leuwih museur, saméméhna ditangtukeun heula watesan masalah jeung rumusan masalahna saperti nu kaunggel ieu di handap.

1.2.1 Watesan Masalah

Sangkan leuwih museur kana analisis ékranisasi, panalungtik ngawatesanan ieu masalah ku cara museurkeun panalungtikan nya éta kana unsur-unsur struktural dina novel *Carmad* jeung dina pilem *Boss Carmad*.

1.2.2 Rumusan Masalah

- Unsur struktural nu kumaha nu nyampak dina novel *Carmad*?
- Unsur struktural nu kumaha nu nyampak dina pilem *Boss Carmad*?
- Kumaha hubungan struktural novel *Carmad* jeung pilem *Boss Carmad*?
- Lebah mana bébédaan fungsi unsur-unsur struktural nu aya dina novel *Carmad* jeung pilem *Boss Carmad*?
- Kumaha proses ékranisasi novel *Carmad* kana pilem *Boss Carmad*?

1.3 Tujuan Panalungtikan

1.3.1 Tujuan Umum

Tujuan umum diayakeunana ieu panalungtikan nya éta pikeun ngungkab unsur-unsur struktural nu aya dina novel *Carmad* karya Tjandarahayat kana pilem *Boss Carmad* karya Chaerul Umam.

1.3.2 Tujuan Husus

Sacara husus ieu panalungtikan boga tujuan pikeun ngadéskripsikeun:

- a. Unsur struktural nu nyampak dina novel *Carmad*;
- b. Unsur struktural nu aya dina pilem *Boss Carmad*;
- c. Hubungan unsur-unsur struktural nu muncul dina novel *Carmad* jeung pilem *Boss Carmad*;
- d. Bébédaan fungsi unsur-unsur struktural nu aya dina novel *Carmad* jeung dina pilem *Boss Carmad*, jeung;
- e. Prosés ékranisasi novel *Carmad* kana pilem *Boss Carmad*.

1.4 Mangpaat Panalungtikan

1.4.1 Mangpaat Tioritis

Mangpaat tioritis tina ieu panalungtikan téh nya éta:

- a. Pikeun ngamekarkeun pangaweruh ngeunaan ékranisasi karya sastra Sunda kana pilem;
- b. Pikeun maluruh bébédaan unsur-unsur struktural antara novel *Carmad* karya Tjandarahayat jeung hasil ékranisasi kana pilem *Boss Carmad* karya Chaerul Umam.

1.4.2 Mangpaat Praktis

Yatun Romdonah Awaliah, 2014

ÉKRANISASI NOVEL CARMAD KARYA TJANDRAHAYAT KANA PILEM BOSS CARMAD KARYA CHAERUL UMAM (Uilikan Struktural)

Universitas Pendidikan Indonesia | repository.upi.edu | perpustakaan.upi.edu

Mangpaat praktis tina ieu panalungtikan, nyaéta:

- a. Pikeun numuwuhkeun kareueus masarakat sangkan bisa leuwih ngaaprésiasi karya sastra Sunda nu dijadikeun pilem;
- b. Pikeun dijadikeun referensi panalungtik séjénna keur ngamekarkeun panalungtikan ngeunaan karya sastra Sunda nu diékranisasi jadi pilem, jeung;
- c. Méré informasi ngeunaan karya sastra Sunda nu diékranisasi kana pilem.

1.5 Sistematika Tulisan

Ieu tésis ngawengku lima bab, nya éta: bab I bubuka, Bab II novel, strukturalisme, ékranisasi jeung tiori pilem, Bab III métode panalungtikan, Bab IV déskripsi hasil panalungtikan, jeung Bab V panutup.

Dina Bab I, dipedar kasang tukang masalah, watesan jeung rumusan masalah, tujuan jeung mangpaat panalungtikan. Dina tujuan panalungtikan, aya tujuan umum jeung husus. Sedengkeun dina mangpaat panalungtikan, aya mangpaat sacara tioritis jeung sacara praktis. Tuluy dipedar ogé ngeunaan sistematika tulisan ti mimiti Bab I nepi ka Bab V.

Dina Bab II, eusina mangrupa landasan tioritik. Medar ngeunaan novel, strukturalisme, ékranisasi jeung pilem

Dina Bab III, dipedar metode panalungtikan. Eusina nya éta medar sumber data, desain panalungtikan, métode panalungtikan, wangenan operasional, instrumén panalungtikan jeung téhnik panalungtikan, nu ngawengku téhnik ngumpulkeun data jeung ngolah data.

Dina Bab IV, ngadéskripsikeun jeung nganalisis unsur-unsur struktural nu aya dina novel *Carmad* karya Tjandrahayat jeung pilem *Boss Carmad* karya Chaerul Umam, ngadéskripsikeun hubungan struktural-strukturalna, tur ngadéskripsikeun perbedaan unsur-unsur strukturalna

Bab anu pamungkas nya éta Bab V, eusina ngeunaan kacindekan tina sakabéh hasil panalungtikan jeung rékoméndasi keur panalungtikan anu satuluyna.

Yatun Romdonah Awaliah, 2014

ÉKRANISASI NOVEL CARMAD KARYA TJANDRAHAYAT KANA PILEM BOSS CARMAD KARYA CHAERUL UMAM (Uilikan Struktural)

Universitas Pendidikan Indonesia | repository.upi.edu | perpustakaan.upi.edu

Yatun Romdonah Awaliah, 2014

ÉKRANISASI NOVEL CARMAD KARYA TJANDRAHAYAT KANA PILEM BOSS CARMAD KARYA CHAERUL UMAM (Uilikan Struktural)

Universitas Pendidikan Indonesia | repository.upi.edu | perpustakaan.upi.edu